Svenska Fyrsällskapet
www.fyr.org

Svenska fyrplatser
- en del av vårt kulturarv

Örskär

Örskär

Karaktär: Fl(2) 10s. Svenskt nr: 212500.
Position: N 60 32, O 18 22.
Internationellt nr: C6236.

Den första fyren brinner ner
Sedan gammalt gick segelleden från Norrland genom Öregrundsgrepen och vidare söderut. För att vägleda sjöfarande fanns sedan länge ett sjömärke på Örskär. Från 1660-talet är behovet av en fyr på platsen dokumenterat. Önskemålen kom främst från städerna i Västerbotten, men det skulle dröja till 1678 innan fyrplatsen började anläggas. Tornet stod snart klart och fungerade som båk dagtid, men såväl invändiga arbeten som leveransen av fyrspeglarna drog ut på tiden och det dröjde långt in på 1680-talet innan fyren kunde tändas. Fyren uppfördes av träbjälkar med liggande panel struken med en blandning av rödfärg och tjära. I lanterninen fanns fyra konkava stålspeglar med två oljelampor framför varje spegel. Fyren sköttes av en fyrvaktare med hjälp av en eller två ”fyrdrängar”.

En ny fyr och ett nytt bostadshus
Den 13 april 1738 drabbades fyren av ett blixtnedslag och förstördes helt. En ny fyr och ett nytt bostadshus av sten började byggas samma år och 1740 tändes den nya fyren. Den hade ritats av den rikskände arkitekten Carl Hårleman. Fyren var då helt vitputsad och kröntes av en lanternin av trä med små blyinfattade glas. Innanför denna fanns fyrapparaten med konkava stålspeglar och rovoljelampor. Fyren var unik på så sätt att den saknade invändig trappa. I stället löpte en s.k. snäckgång upp till lanterninen, vilket förenklade transporter av bränsle och annat material till vaktrummet. Enligt sägnen ska en ko ha förirrat sig in i fyren och tagit sig upp i snäckgången. Då kossan inte kunde vändas blev fyrpersonalen tvungen att avliva den i tornet innan den kunde transporteras ner igen.

År 1850 byggdes två nya bostadshus av trä. Gamla bostadshuset av sten fick bli uthus. Tornet byggdes om och försågs med ny lanternin av järn och ny spegelapparat. För att underlätta för de sjöfarande att se fyren under dagtid målades 1867 två röda bälten på fasaden som senare ersattes av svarta. 1925 var det dags igen att modernisera fyren. Då monterades den lanternin och lins av 4:e ordningen som finns där i dag.

Automatisering och avbemanning
På 1920-talet fanns tre fyrhushåll, tre lotshushåll, en fiskarfamilj och en jordbruksfamilj på Örskär. I början av 1930-talet upphörde lotsplatsen och lotsarna flyttade från Örskär. Från mitten av 1900-talet kom fyren att successivt automatiseras med en allt mindre personalstyrka som följd. 1998 lät Skärgårdsstiftelsen iordningställa ett vandrarhem vid fyrplatsen.

Örskärsolyckan 1877
Juldagen 1877 drabbades Örskär av den troligtvis svåraste olyckan i det svenska lots- och fyrväsendets historia. Under 1800-talet hade förutom fyrfamiljerna även flera lotsar, sjömän och fiskare med familjer bosatt sig på Örskär, sammanlagt bodde där omkring 70 personer. På natten före julottan hade 16 personer, i huvudsak fyr- och lotsfamiljer givit sig av med båt till Gräsö kyrka för att vara med på julottan. Efter julottan reste de vidare norrut och passade på att besöka släktingar i Norrboda innan de hissade segel för att nå Örskär innan mörkrets inbrott. Under juldagen hade vinden successivt tilltagit och en av kvinnorna valde att inte följa med. Vad som sedan hände kan ingen berätta men båten nådde aldrig fram till Örskär. Troligtvis var det en kraftig stormby som vräkt omkull den hårt lastade båten. Alla 15 personerna drunknade.

Kruthus och sjömärke på Örskär

Tidigaste fyr år:	1680-talet
Nuvarande fyr år:	1740
Automatiserad år:	1978
Avbemannad år:	1997
Tornets höjd:	32,7 m
Lyshöjd över havet:	36,5 m
Lysvidd:	16,5 nm
Original optik:	4 fasta konkava speglar med 2 rovoljelampor framför varje spegel
Nuvarande optik:	4:e ordn. (500 mm) dioptrisk trumlins med 5 + 5 inslipade ringar, 360°
Fyrapparat:	1000 W 120 V lampa (reserv 2x60 W 10,3 V), klipp, fotocell
Övrig utrustning:	Landkabel, batterier, RC
Byggnadsmaterial:	Gråsten och sandsten
Tornets färg & form:	Vitt torn med 2 svarta bälten, nedtill sexkantigt och upptill runt
Fyrplatsbostäder:	Bostadshusen, källare, förråd och uthus upplåtna med utnyttjanderätt till Skärgårdsstiftelsen. Vandrarhem med 18 bäddar och kafé.
Ägare & ev. kontaktperson:	Klicka på QR-koden nedan för att komma till fyrens hemsida i Fyrwiki
Skydd enligt lag:	Statligt byggnadsminne 1935 och 2000, fyren och äldre bostadshus.

Vägbeskrivning:
Bilfäja från Öregrund till Gräsö därefter c:a 22 km bilväg till Örskärssund (norra änden på Gräsö) där bilparkering finns. Det finns även reguljär busservice (UL 854) på Gräsö. Turbåt finns och kan bokas via kontaktuppgifter ovan. Båtturen tar c:a 10 min, därefter 20 min promenad på Örskär till fyrplatsen.

QR-kod till Örskärs Fyrwiki-sida:

Foto: *Ulf Schloss: omslagsbild, o. bild sid. 3*
Esbjörn Hillberg: bilder sid. 4

Fyrar i närheten av Örskär

Understen

Björn

Djursten

Svartklubben

Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?

Svenska Fyrsällskapet, bildat 5 oktober 1996, är en ideell allmännyttig förening öppen för alla. Du är välkommen som medlem och att delta i våra aktiviteter som du kan läsa om på vår hemsida **www.fyr.org**. Vi arrangerar årligen 25-30 föredrag samt fyrutflykter.

Som medlem får du vår tidning Blänket fyra gånger per år. Tidningen är fylld med artiklar och gammalt och nytt om våra fyrar.

Årsavgift för enskild medlem är 200:-, för företag 1000:- och för föreningar 250:-. Vill du bli medlem så fyll i blanketten för "**Medlemskap**" på hemsidan alt. maila till **medlem@fyr.org** eller ring **tel. 08-710 3333**. Avgiften betalas in på Bg nr 5401-9344 då du fått en faktura. Uppge dina kontaktuppgifter såsom adress, telefonnummer och email på talongen så att vi kan uppdatera vårt medlemsregister.

Kontaktpersoner m.m. i Svenska Fyrsällskapet finner du genom att klicka på QR-koden som länkar till hemsidan.

© Svenska Fyrsällskapet

Produktion: Maria & Leif Elsby